

Tézisek

Dolgozatomban a hazai színpadi látványtervezés történetében az 1970-es és 80-as években lezajló fejlődési folyamatot mutatom be. A fenti évtizedekben a magyar színházi élet történeti jelentőségű átalakuláson ment keresztül és ebben az átalakulásban meghatározó, kulcsszerepet tölthettek be a korszak legprogresszívebb színházi műhelyeihez illetve rendezőihez csatlakozó látványtervezők.

A korszakra jellemző, hogy a színházi életbe bekapcsolódó és a színházi nyelv megújításában döntő szerepet játszó tervezők egy része más területről; a képzőművészet, illetve az építészet felől érkezik a színházba. Ezt a jelenséget mutatom be a következő tervezők munkásságán keresztül: Keserü Ilona, Pauer Gyula, Donáth Péter, Najmányi László, Rajk László, El Kazovszkij. Ezek az alkotók képzettségüket tekintve nem díszlet-, jelmeztervezők, életművükben mégis kitüntetett szerep jutott színházi munkáiknak.

A tárgyalt időszakot a tervezői és rendezői munka közös útkeresése, egy egységes, közös színházi nyelv megtalálásának és kialakításának igénye jellemzi. A legfontosabb célja ennek a változásnak, hogy a magyar színház megszabaduljon az évtizedek óta hurcolt színházi tradíció; a leíró, elbeszélő naturalizmus terhéértől. Ebben az elszakadásban tölthettek be kiemelkedő szerepet azok a látványtervezők, akik más művészeti területekről, elsősorban a képzőművészet felől érkeztek a színházba. Mindez nem véletlen. A hazai képzőművészet vizuális útkeresése már régen elszakadt az ábrázoló realizmustól; absztrakt, elemelt, stilizált látványban gondolkodtak és képviselőik ezt a friss szemléletet hozták a színházba.

A két terület egymásra hatása és az elért eredmények rendezőnként és színházanként különböznek. A közös pont, amit dolgozatomban bemutatok, a színházi látvány szerepének, előadásban betöltött jelentőségének a felismerése; a tervezői munka emancipációja és a két művészeti terület addig nem látott kölcsönhatása, közös fejlődése és egymástól való tanulása.

Az általam kiválasztott művészek legfontosabb közös vonása, hogy személyükben a korszak hazai avantgárd művészetéhez, illetve annak köreihez, csoportjaihoz tartozó alkotók kerülnek be a hazai hivatalos színházi életbe. Azért szükséges a tervezők művészi irányultságát tisztázni, mert azon túl, hogy egyikük sem tanult színházi tervezőként került a színházi életbe, a közös művészeti gyökér az, ami a végtelenül különböző karakterű alkotókat összekapcsolja, és együttes tárgyalásukat indokoltá teszi. Színházi működésükkel - amely nem epizódyszerű,

alkalmi „kirándulás” egy másik területre, hanem életművük kiemelkedő része - egy korszak színházi fordulatának váltak a rendezők alkotótársaként meghatározó szereplőivé.

A dolgozat felépítése:

A fejlődési folyamat bemutatásához először felvázolom a hazai színházi élet 60-as évek végén kezdődő a 70-es években kiteljesedő fordulatának előzményeit illetve a magyarországi látványtervezés fejlődését a tárgyalt korszakig.

Majd pedig egyenként mutatom be a vizsgált alkotók színházi munkásságát, rendezőkkel való együttműködéseiken keresztül. Nem törekszem látványterveik teljes körű bemutatására. Ehelyett megpróbálok tendenciákat, fejlődési pontokat kimutatni színházi életművükben. Megvizsgálom milyen módon hatottak munkájukra az egyes rendezőegyeniségek vagy színházi műhelyek, amelyekhez kötődtek, illetve hogy ők maguk hogyan alakították, befolyásolták a rendezők gondolkodását, és a színházak arculatát.

Az általam vizsgált művészek látványtervezői életműve csak részben feldolgozott, bár számos cikk, részleges elemző írás látott napvilágot, nagyobb lélegzetű összefoglaló munka tervezői működésükről alig született. Jellemző az eddig megjelent elemzések szemléletére, hogy az alkotók tervezői működését képzőművészeti munkásságuk felől közelítik meg, a színházi tevékenységet a „nagy egész” szeletként értelmezik. Az én megközelítem: színházi. Arra törekszem, hogy az egyes tervezői életműveket – ahol ez lehetséges - önálló, autonóm, önmagában is megálló egységként fogjam föl és színházi kontextuson belül értelmezzem.

Úgy gondolom, szuverén színházi alkotókról beszélhetünk, akik képzőművészeti, mérnöki vagy építészeti tevékenységük témáit, törekvéseit sajátos módon építették be színpadi tervezői munkájukba és hoztak létre teljesen önálló látványtervezői életművet.

A színházi alkotómunka törvényszerűségeinek megértése és elfogadása az általam bemutatott művészek mindegyikének más és más kihívást jelentett. És az elfogadás mértéke is különbözőképpen alakult. Képzőművészeti, építészeti, vagy mérnöki indíttatásukból fakadó újszerű, „nem színházi” szemléletükkel teljesen átformálták a színpadi látványról való gondolkodást.

A témával kapcsolatos eddigi írás:

Urbanovits Krisztina Az új avantgárd képzőművészet és a kaposvári színház a 70-es években.
Szakdolgozat 1998 ELTE Művészettörténet szak